

STIGMA, TAMG‘ALASH VA DISKRIMINATSIYA: IJTIMOIY-MADANIY HAMDA SALOMATLIKKA TA’SIRI

Mutaxassislik fani o‘qituvchisi: Mamatova G.Y.

Olmalik Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat Salomatligi Texnikumi

Annotatsiya: Mazkur maqolada stigma, tamg‘alash va diskriminatsiya tushunchalarining nazariy asoslari, ularning jamiyat va shaxs hayotiga ta’siri hamda ushbu salbiy ijtimoiy hodisalarning oldini olish masalalari yoritilgan. Tadqiqot davomida stigmaning shakllanish omillari, diskriminatsiyaning ko‘rinishlari va ularning inson salomatligi hamda ijtimoiy faolligiga ta’siri tahlil qilindi. Shuningdek, stigma va diskriminatsiyani kamaytirishga qaratilgan samarali yondashuvlar ko‘rib chiqildi.

Kalit so‘zlar: stigma, tamg‘alash, diskriminatsiya, ijtimoiy tenglik, ruhiy salomatlik, inson huquqlari, ijtimoiy integratsiya.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda stigma va diskriminatsiya inson huquqlari hamda ijtimoiy adolatni ta’minlash yo‘lidagi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ayrim shaxslar yoki ijtimoiy guruhlarining ma’lum belgilariga asoslanib ularga salbiy munosabat bildirish jamiyatda tengsizlikning kuchayishiga olib keladi. Natijada ushbu shaxslar ta’lim olish, mehnat qilish, tibbiy xizmatlardan foydalanish va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish imkoniyatlaridan cheklanishi mumkin.

Stigma tushunchasi va uning mohiyati

Stigma — bu jamiyat tomonidan shaxs yoki guruhga nisbatan salbiy stereotip va noto‘g‘ri tasavvurlarning shakllanishidir. Stigma ko‘pincha kasalliklar, nogironlik, ijtimoiy kelib chiqish, millat, jins yoki boshqa xususiyatlar bilan bog‘liq holda yuzaga keladi.

Stigma quyidagi shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin:

Ijtimoiy stigma;

O‘z-o‘zini stigmatlash;

Institutsional stigma;

Madaniy stigma.

Stigma insonning o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytiradi, ruhiy zo‘riqish va ijtimoiy yakkalanishga sabab bo‘ladi.

Tamg‘alash jarayoni

Tamg‘alash — bu stigmaning amaliy ifodasi bo‘lib, shaxsga ma’lum bir salbiy yorliq yopishtirish orqali uni boshqalardan ajratib qo‘yish jarayonidir. Tamg‘alash natijasida insonning shaxsiy fazilatlarini emas, balki unga nisbatan shakllangan

stereotiplar asosiy baholash mezoniga aylanadi.

Tamg'alashning asosiy oqibatlari:

Ijtimoiy chetlashtirish;

Psixologik bosim;

O'zini qadrlashning pasayishi;

Ruhiy salomatlikning yomonlashuvi;

Jamiyat hayotidagi faollikning kamayishi.

Diskriminatsiya va uning ko'rinishlari

Diskriminatsiya — shaxs yoki guruhga nisbatan adolatsiz va teng bo'lmagan munosabatda bo'lishdir. Diskriminatsiya ko'pincha stigma va stereotiplarning amaliy natijasi sifatida yuzaga keladi.

Diskriminatsiyaning asosiy turlari:

Bevosita diskriminatsiya;

Bilvosita diskriminatsiya;

Institutsional diskriminatsiya;

Ijtimoiy diskriminatsiya;

Mehnat faoliyatidagi diskriminatsiya.

Diskriminatsiya insonning asosiy huquq va erkinliklaridan to'laonli foydalanishiga to'sqinlik qiladi hamda jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Stigma va diskriminatsiyaning salomatlikka ta'siri

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, stigma va diskriminatsiyaga duch kelgan insonlarda depressiya, xavotirlanish, stress va boshqa ruhiy buzilishlar ko'proq uchraydi. Ayniqsa, surunkali kasalliklarga ega bo'lgan shaxslar orasida tamg'alanish holatlari tibbiy yordamga murojaat qilish darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, stigma:

Davolanish jarayonining kechikishiga;

Profilaktik tekshiruvlardan bosh tortishga;

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning kamayishiga;

Hayot sifatining pasayishiga sabab bo'ladi.

Stigma va diskriminatsiyani kamaytirish yo'llari

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim hisoblanadi:

Aholining huquqiy va tibbiy savodxonligini oshirish;

Ommaviy axborot vositalari orqali xolis axborot tarqatish;

Ta'lim muassasalarida bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirish;

Inson huquqlarini himoya qiluvchi mexanizmlarni kuchaytirish;

Psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xizmatlarini kengaytirish.

Xulosa

Stigma, tamg'alash va diskriminatsiya jamiyatning barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi muhim ijtimoiy muammolardandir. Ushbu hodisalar insonning ruhiy va jismoniy salomatligiga, ijtimoiy faolligiga hamda hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun jamiyatda bag'rikenglik, tenglik va inson huquqlariga hurmat tamoyillarini mustahkamlash stigma va diskriminatsiyani kamaytirishning asosiy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Goffman E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. New York, 1963.

Link B.G., Phelan J.C. Conceptualizing Stigma. Annual Review of Sociology, 2001.

World Health Organization. Social Determinants of Health. Geneva, 2023.
United Nations. Universal Declaration of Human Rights.

Corrigan P.W. The Impact of Stigma on Mental Health. Psychological Science, 2018.